

Veteranen van Napoleon in Munsterbilzen, 1815

Bestuurlijke veranderingen

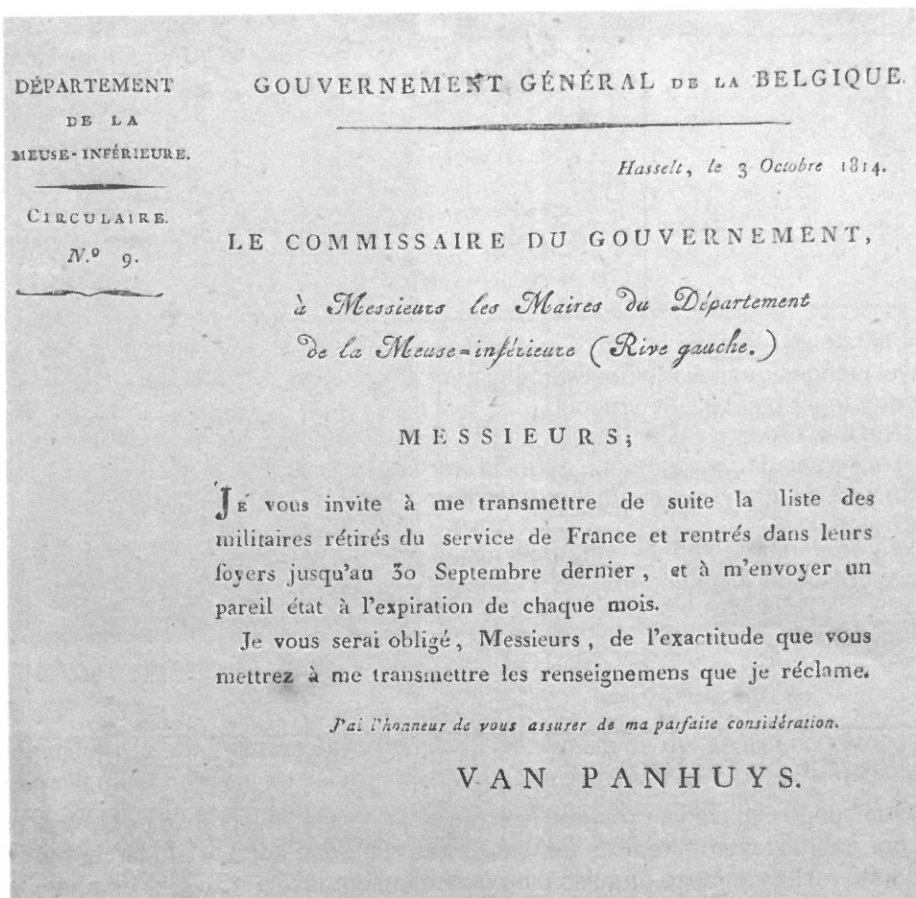
Nadat de Europese mogendheden in oktober 1813 bij Leipzig de legers van Napoleon verslagen hadden, en vervolgens naar Parijs optrokken, dat op 31 maart 1814 bezet werd, werd op 11 april 1814 het Verdrag van Fontainebleau ondertekend. Daarin zag de Franse keizer af van de Franse troon en werd vastgelegd dat hij zich zou terugtrekken op het eiland Elba.

Ten aanzien van de gebieden die de Franse legers sinds de Revolutie veroverd hadden, werd een maand later, in het Verdrag van Parijs van 30 mei 1814 tussen Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Pruisen, Rusland en Oostenrijk overeengekomen dat de grenzen van Frankrijk zouden worden teruggebracht naar de situatie van 1 januari 1792. Ten noorden van Frankrijk zou een nieuw koninkrijk ingericht worden, waarvan de grenzen later, in Wenen, zouden vastgesteld worden. In eerste instantie werden de voormalige Nederlandse gebieden samengebracht in een nieuw koninkrijk, het Koninkrijk der Nederlanden, terwijl de gebieden die nu België uitmaken, sinds de verdrijving van de Franse legers uit dit gebied verdeeld waren over drie generaal-gouvernementen: het generaal-gouvernement België, dat de huidige provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Henegouwen, Vlaams- en Waals-Brabant, Antwerpen en Namen bevatte, het generaal-gouvernement van de Nederrijn, dat de voormalige Franse departementen van de Nedermaas, van de Roer en van de Ourthe – en dus ook de huidige provincies Limburg en Luik – bevatte, en het generaal-gouvernement van de Middenrijn, dat de voormalige departementen van de Wouden (Luxemburg), van Rijn en Moesel, van de Saar en van Mont-Tonnerre of Donnersberg bevatte. Deze gebieden werden bestuurd door gouverneurs-generaal, bijgestaan door een voorlopige regering. Aan het hoofd van de besturen in ieder voormalig departement stond een regeringscommissaris, waarvan de opdracht vergelijkbaar is met die van onze provinciegouverneurs.

Vanaf 1 augustus 1814 werd Willem van Oranje – die al koning was van de noordelijke Nederlanden – ook gouverneur-generaal van het generaal-gouvernement België, zodat hij de eenmaking in het Koninkrijk der Nederlanden kon voorbereiden. Voor onze provincie is het nog van belang te vermelden dat het generaal-gouvernement België op 20 augustus uitgebreid werd met de gebieden van de departementen van de Ourthe en van de Nedermaas die ten westen van de Maas lagen, waaronder het huidige Belgisch Limburg.

Je kan een land maar goed besturen als je het goed kent, zo wisten Willem van Oranje en zijn regering, en één van de dingen die de regering graag wilde weten was hoeveel veteranen uit de legers van Napoleon er waren, en waar die woonden. De Franse legers waren nadat Napoleon verslagen was grotendeels ontbonden, maar voor veel soldaten betekende de reis van de plaats waar zij zich bevonden toen hun eenheid werd ontbonden naar hun woonplaats een hele opgave en een echt avontuur. De meesten deden er maanden over om weer thuis te geraken.

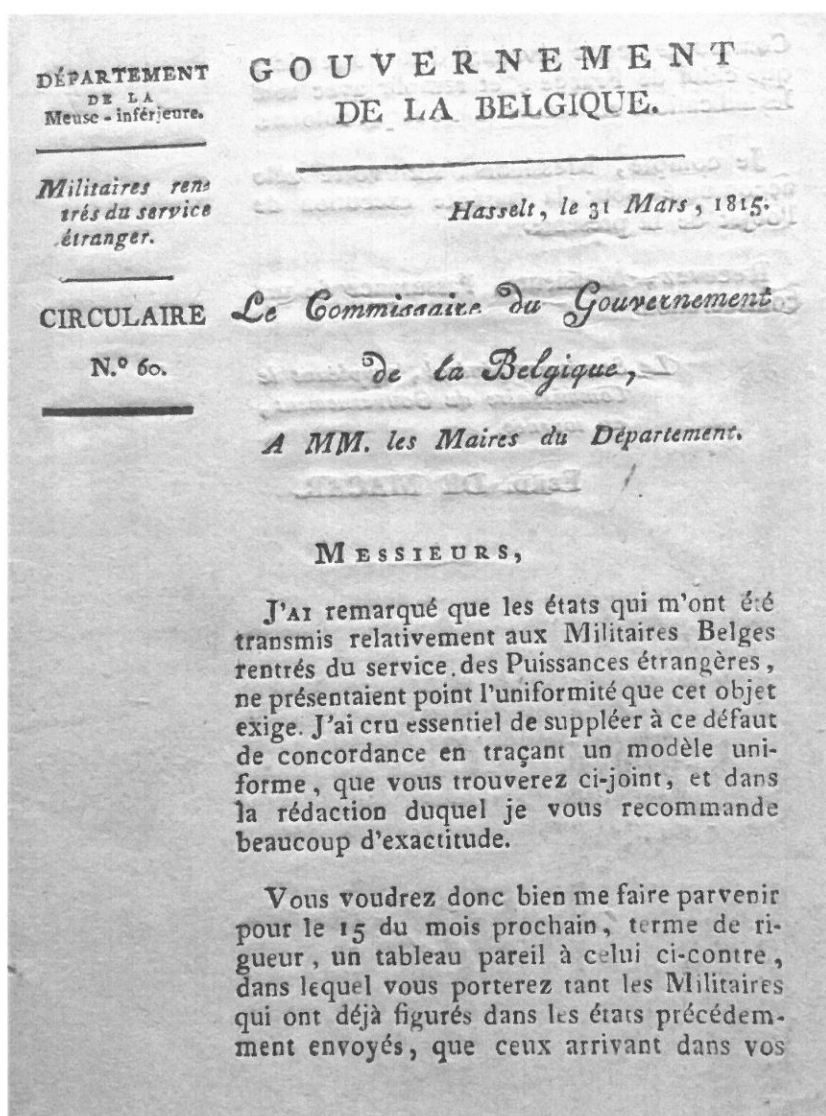
Het is in dat verband dat regeringscommissaris Van Panhuys, van het op de linker Maasoever gelegen deel van het departement van de Nedermaas, op 3 oktober 1814 in een omzendbrief aan de burgemeesters in zijn ambtsgebied vroeg hem maandelijks een lijst te bezorgen van de voormalige soldaten uit het Franse leger die weer in

de omzendbrief van regeringscommissaris Van Panhuys, 3 oktober 1814

hun thuisgemeente aangekomen waren. De lijsten die hem toegestuurd werden worden nu bewaard in het Regionaal Historisch Centrum in Maastricht¹. Weinig burgemeesters dienden getrouw iedere maand een lijst in, en omdat concrete richtlijnen voor de opmaak van de lijsten ontbraken, was eenvormigheid ver te zoeken. Op die manier was het voor de medewerkers van Van Panhuys moeilijk om een systematisch overzicht van de stand van zaken op te maken.

In maart van het volgende jaar werd juiste informatie over de veteranen nog belangrijker. Napoleon had immers op 1 maart 1815 weer voet aan wal gezet in Frankrijk, en wist na een zegetocht van drie weken op 20 maart Parijs te bereiken en er de touwtjes weer in handen te nemen. Het is in die context dat Van Panhuys op 31 maart 1815 zijn secretaris-generaal Ferdinand de Macar een tweede omzendbrief naar de burgemeesters liet sturen, waarin hij hen opdroeg hem tegen 15 april een overzicht te sturen van de voormalige militairen die weer thuis waren. Deze keer moesten niet alleen de veteranen van het Franse leger, maar alle voormalige militairen *rentrés du service des puissances étrangères* in de lijst opgenomen worden. Geleerd door de ervaring, en met het oog op de eenvormigheid van de informatie die aan de regeringscommissaris bezorgd moest worden, werd deze keer een modelformulier bij de omzendbrief gevoegd. In de weken daarna togen de gemeentebesturen aan het werk, en tegen 15 april waren de formulieren uit zo goed als alle gemeenten in de lokalen van het regeringscommissariaat in Hasselt aangekomen.

de omzendbrief van secretaris-generaal Ferdinand de Macar,
31 maart 1815

Los van de bedoelingen waarmee deze lijsten van veteranen destijds werden opgesteld, bieden zij vandaag een goed overzicht van het aantal voormalige *soldaten van Napoleon* in de Limburgse dorpen en steden in de lente van 1815². Bij wijze van voorbeeld nemen we hier de lijst die door de *maire* of burgemeester van Munsterbilzen aan de regeringscommissaris bezorgd werd, onder de loep.

Jonge veteranen

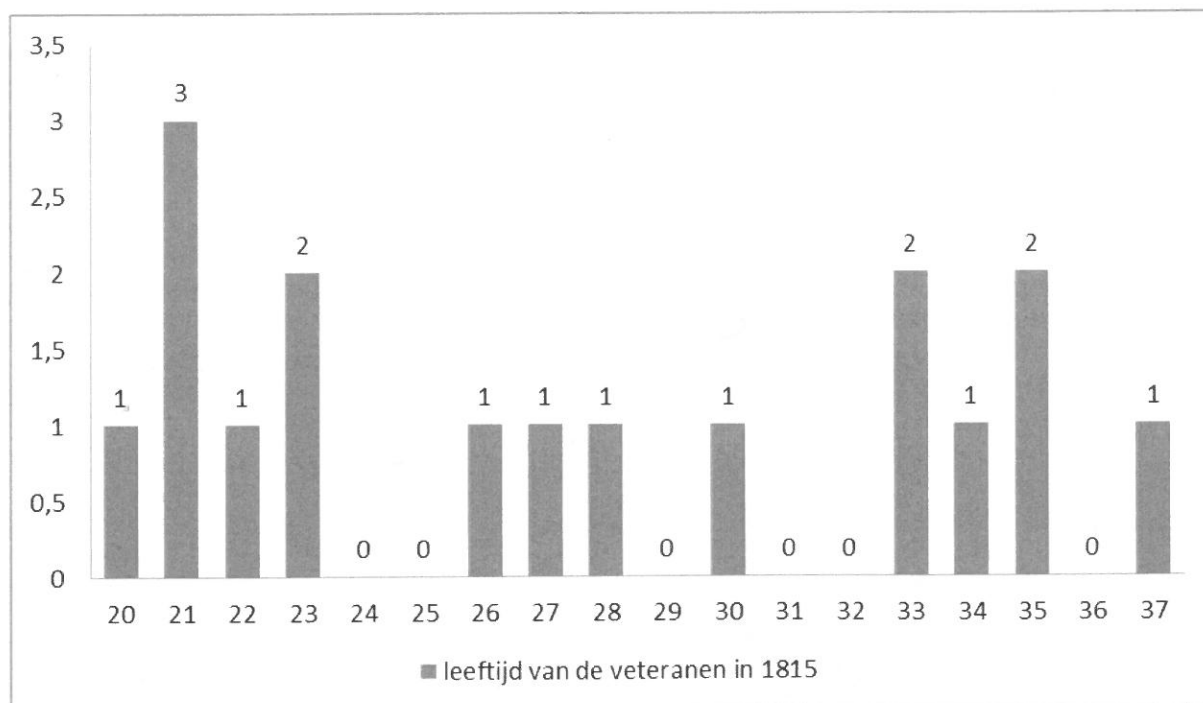
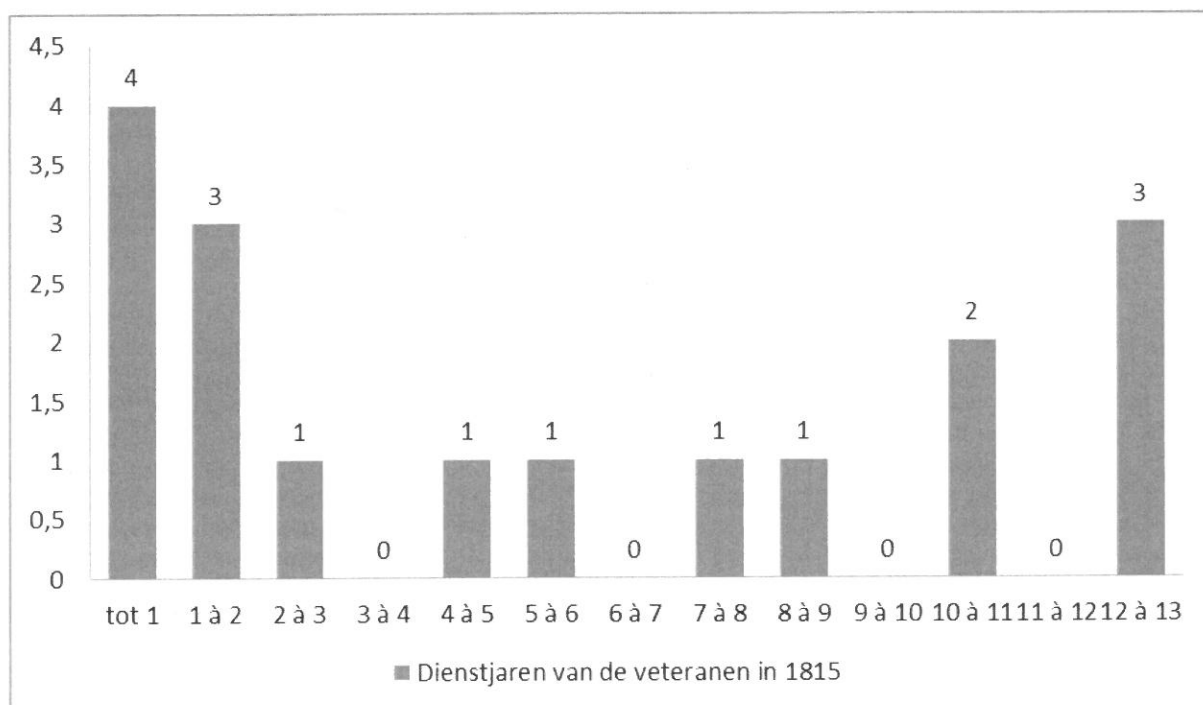
Uit maart 1816 bleef een bevolkingsstaat van Munsterbilzen bewaard³. Zij leert ons dat Munsterbilzen toen 761 inwoners telde. Daarvan waren er 22 die burgemeester Maurissen in 1815 als veteranen uit de legers van Napoleon beschouwde.

naam	geboorteplaats	geboortedatum	leeftijd	diensttijd	wapen	graad	beroep	reden om de dienst te verlaten	gedrag	opmerkingen
Colla, Paschase	Munsterbilzen	21 augustus 1793	21	1 jaar		bakker	bakker		goed	Heeft zich niet aangeboden
de Heusch, Joseph	Eigenbilzen	8 november 1794	20	1 jaar	erewacht				goed	
Dello, Jean Henri	Munsterbilzen	5 juni 1793	21						goed	Is op weg gegaan om zijn eenheid te vervoegen, maar heeft niet werkelijk dienst gedaan
Fisse, Louis Pierre	Munsterbilzen	11 januari 1794	21	1 jaar	hulpchirurgijn		geen		goed	
Fleron, Gerard	Munsterbilzen	19 augustus 1780	34	13 jaren	gendarme		dagloner	verlof	goed	
Geraerts, Michel	Munsterbilzen	11 januari 1785	30	9 jaren	ruiter	trompetter	dagloner		goed	Men heeft hem laten gaan
Gregoir, Gisbert	Munsterbilzen	27 januari 1780	35	11 jaren	linie	soldaat	dagloner		goed	Men heeft hem laten gaan
Lunskens, Jean	Munsterbilzen	20 augustus 1783	21	15 maanden	linie	soldaat	wever	afgekeurd	goed	
Lunskens, Mathieu	Munsterbilzen	8 december 1789	25				timmerman		goed	Men heeft hem laten gaan
Lunskens, Paul	Munsterbilzen	28 juli 1791	23	8 jaren	linie	soldaat	landbouwer	verlof	goed	
Maris, Jacques	Munsterbilzen	3 februari 1788	27	18 maanden	linie	soldaat	schrijnwerker		goed	Men heeft hem laten gaan
Nulmans, Guillaume	Munsterbilzen	9 januari 1778	37	13 jaren	linie	soldaat	dagloner		goed	Men heeft hem laten gaan
Nijssen, Henri	Munsterbilzen	18 april 1793	21						goed	Is op weg gegaan om zijn eenheid te vervoegen
Nijssen, André	Munsterbilzen	23 februari 1792	23	1 jaar	linie	soldaat	kleermaker		goed	Is afgekeurd bij zijn eenheid
Peeters, Gilles	Munsterbilzen	9 februari 1782	33	5 jaren	linie	soldaat	dagloner	verlof	goed	
Robben, Nicolas	Diepenbeek	6 december 1786	28	6 jaren	linie	soldaat	landbouwer	verlof	goed	
Reijssen, Nicolas	Munsterbilzen	11 maart 1788	27						goed	Is op weg gegaan om zijn eenheid te vervoegen, maar heeft niet werkelijk dienst gedaan
Vandebeek, Mathieu	Munsterbilzen	22 november 1779	35	13 jaren	linie	grenadier	dagloner	verlof		Afgekeurd wegens verwondingen
Vaesen, Martin	Munsterbilzen	5 oktober 1781	33	11 jaren	linie	cuirassier	dagloner	verlof	goed	
Thijs, Herman	Munsterbilzen	9 april 1793	22						goed	Is op weg gegaan om zijn eenheid te vervoegen, maar heeft niet werkelijk dienst gedaan
Sourbron, Mathieu	Munsterbilzen	16 december 1792	22	2,5 jaren	jagers te paard	chasseur	dagloner			Men heeft hem laten gaan
Vanroij, Guillaume	Munsterbilzen	9 februari 1789	26	2 jaren	linie	soldaat	geen		goed	Is op 4 maart 1814 weggestuurd omwille van verwondingen

de gegevens over de veteranen volgens de lijsten uit april 1815

Burgemeester Charles Maurissen sloot zijn lijst af op 14 april 1815. Hij nam ook de namen op van vier mannen die bij de loting een nummer getrokken hadden dat hen tot legerdienst verplichtte, maar die zich uit de voeten gemaakt hadden voordat zij werkelijk in dienst moesten⁴. Zij kunnen bezwaarlijk als veteranen beschouwd worden, en we houden daarom met hen in dit artikel geen rekening meer. Dat geldt ook voor Mathieu Lunskens, de vijfde man in de lijst van wie de burgemeester niet vermeldde hoe lang hij in het leger geweest is, en van wie het niet vaststaat dat hij echt in het leger geweest is. Zo wordt het aantal veteranen van Napoleon, in de zin van mannen die een tijdlang onder Napoleon in het Franse leger gediend hebben, teruggebracht tot 17.

Van die 17 mannen vermeldde de burgemeester hoe lang zij in het leger gediend hadden. Paschase Colla, Joseph de Heusch, Louis Pierre Fisse en André Nijssen hadden ieder 1 jaar gediend. Jean Lunskens was 15 maanden onder de wapens geweest, Jacques Maris 18 maanden, Guillaume Vanroij 2 jaren en Mathieu Sourbron 2,5 jaren. Gilles Peeters en Nicolas Robben waren respectievelijk 5 en 6 jaren van huis weg geweest, terwijl Paul Lunskens en Michel Geraerts zelfs gedurende 8 en 9 jaren in dienst van Frankrijk gevochten hadden. Gisbert Gregoir en Martin Vaesen waren ondertussen 33 en 35 jaar oud, en hadden 11 jaren leger achter de rug. Gerard Fleron, Guillaume Nulmans en Mathieu Vandebeeck spanden echter de kroon: zij waren in 1815 34, 37 en 35 jaar oud, en hadden gedurende 13 jaren Napoleon van het ene slagveld naar het andere gevolgd.

De grafiek met de leeftijden van de veteranen toont dat er in 1815 een vrij grote groep jonge veteranen was - 7 mannen behoorden tot de categorie van 20 tot 23 jaar - en anderzijds een vrij grote groep dertigers - 6 mannen in de groep van 33 tot 37 jaar. De groep daartussen, met de mannen van 24 tot 32 jaar, was veel minder goed vertegenwoordigd. De jongste groep bestond uit de mannen die vanaf 1810 en de jaren daarna bij het Franse leger gevochten hadden. Wellicht waren enkelen van hen opgeroepen met het oog op het vormen van de *Grande Armée*, waarmee Napoleon in 1812 naar Rusland opgetrokken was. De oudste groep bestond uit mannen die in 1800 of de jaren onmiddellijk daarna in dienst waren gegaan, en waarvan er vier 11 of 13 jaren van het Franse leger deel hadden uitgemaakt. Zij hadden nog de tijd meegemaakt dat Napoleon consul was, en zijn keizerskroning in 1804. Zij hadden deel uitgemaakt van de legers waarmee Napoleon een groot deel van het Europese vasteland had weten te veroveren, en mogelijk hadden zij ook de veldtochten in Spanje en tegen Rusland meegemaakt.

Van alle 17 veteranen wist de burgemeester welke functie zij in het leger hadden uitgeoefend, of bij welk *wapen* zij gestreden hadden. 11 van hen maakten deel uit van de infanterie, in een linieregiment. Twee anderen, Mathieu Sourbron en Michel Geraerts hadden in de cavalerie gevochten. Paschase Colla had een functie bij een bevoorradingsseenheid gevonden en was bakker; Gerard Fleron had het tot gendarme gebracht; Louis Pierre Fisse had zich een jaar lang als hulpchirurgijn nuttig gemaakt en de twintigjarige baron Joseph de Heusch van het kasteel van Zangerhei had een jaar in Napoleons *garde d'honneur* mogen dienen voordat hij zich in Munsterbilzen was komen vestigen.

De burgemeester vermeldde ook de beroepen die de teruggekeerde militairen in hun dorp uitoefenden. Drie veteranen oefenden geen beroep uit: Joseph de Heusch, die als zoon van de kasteelheer van Zangerhei wellicht nooit geleerd had te werken, de 21-jarige Louis Pierre Fisse die in het leger hulpchirurgijn geweest was, en de 26-jarige Guillaume Vanroij, die in maart 1814 na 2 jaren soldaat geweest te zijn omwille van zijn verwondingen uit het leger ontslagen was. Datzelfde was ook Mathieu Vandebecck overkomen: hij was zelfs al 35 jaar, en was na 13 jaren in het leger omwille van de verwondingen die hij had opgelopen naar huis gestuurd. Vandebecck, die ooit een fiere grenadier was, probeerde in 1815 als dagloner de eindjes aan mekaar te knopen. Vandebecck was niet de enige die het als dagloner moest zien te rooien. Gerard Fleron had 13 jaren als gendarme in het Franse leger in alle hoeken van Europa de dienst uitgemaakt, en moest op zijn 34ste als dagloner in Munsterbilzen heren en der op de boerderijen om werk gaan schooien. Michel Geraerts had 9 jaren oorlogvoeren achter de rug. Ook deze voormalige ruiter in dienst van Napoleon leefde in 1815 van dag in dag. Andere lotgenoten die in 1815 als dagloner aan de kost moesten proberen te komen waren Gisbert Gregoir, die 11 jaren dienst achter de rug had, Guillaume Nulmans, die gedurende 13 jaren door Europa gemarcheerd had, Gilles Peeters, Martin Vaesen en Mathieu Sourbron. In de perioden dat het veld geploegd of ingezaaid moest worden, in de hooitijd, de oogsttijd en gedurende een aantal weken in de winter, als het graan gedorst werd, was er wellicht wel werk te vinden voor deze mannen. Even vaak echter zal er in hun dorp niet voor ieder van hen werk te vinden geweest zijn ... Dan hadden Paul Lunsken en Nicolas Robben het beter getroffen. Volgens de burgemeester waren zij *cultivateurs*, boeren die op hun eigen boerderijtje werkten. Voorts waren er onder de Munsterse veteranen nog een wever, een kleermaker, een schrijnwerker en een bakker: Paschase Colla, die in het burgerleven voortdeed wat hij in het leger had gedaan.

In 1816 telde Munsterbilzen 761 inwoners, waarvan er in 1815 17 veteranen waren uit de legers van Napoleon. 2,2 % van de bevolking, of 4,5 % van de mannelijke bevolking, kinderen inbegrepen, had in het Franse leger gediend. De veteranen vormden geen overgroot, maar toch een betekenisvol deel van de bevolking.

Nu we een zicht hebben op het aantal veteranen van Napoleon die in 1815 in Munsterbilzen woonden, blijft de vraag naar het aantal mannen die in de jaren 1795-1814 met het Franse leger gevochten hebben, en die niet terugkeerden, open. Wellicht moet het antwoord op die vraag gezocht worden in het Franse legerarchief.

Rombout Nijssen

-
- 1 Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 122. Met veel dank aan de heer Julien Daenen, die ons op het bestaan van deze reeksen wees.
 - 2 Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 123 en 124.
 - 3 Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, *Archief van het provinciaal bestuur van Limburg*, nr. 6888.
 - 4 Jean Henri Dello, Henri Nijssen en Herman Thijs waren allen in 1793 geboren, en behoorden wellicht tot de lichter die in 1814 in dienst had moeten gaan. Op dat moment was de slag bij Leipzig achter de rug, en was het Franse leger in de verdediging gedrongen. Wellicht zal er nog minder dan voorheen sprake geweest zijn van enthousiasme om het verliezende Franse leger te gaan vervoegen. Nicolas Reijssen was 5 jaar ouder.